

Araştırma Makalesi | Research Article

ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı): 2548-091X

Makale Geliş | Received: 27.03.2022

Makale Kabul | Accepted: 05.06.2022

Atıf | Cite as: Alihan Büyükçolak, “Altın Orda Tarihi Çalışmalarında Bir Kaynak Olarak Ordalı Petro Hagiografyası (Tahlil-Tercüme)”, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), Haziran 2022, s. 154-171.

DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.1094079>

ALTIN ORDA TARİHİ ÇALIŞMALARINDA BİR KAYNAK OLARAK ORDALI PETRO HAGİOGRAFYASI (TAHLİL-TERCÜME)*

Alihan BÜYÜKÇOLAK**

Öz

Ordalı Petro Hagiografyası'nın tercümesini ve tahlilini içeren bu çalışma, Cuci Ulusu'nda daha Batu'nun sağlığında iken ilk nüvelerini gösteren Berke'nin hizipçi eylemlerinin sosyal sonuçları da olduğunu göstermek amacı taşımaktadır. Kaynaklarda 1250'li yılların ilk yarısına dek takip edilebilen başkent Saray'daki Hristiyanlık, Altın Orda tarihindeki ilk Müslüman Han olan Berke'nin 1258'de başlayan iktidarıyla birlikte sükûta uğramaktadır. Papalık Makamı ile Sartak'ın sağlığında kurulan diplomatik ilişkilere dair bilgi veren kaynaklarda Sartak'ın ulusunda elli bin civarında Hristiyan Moğol'dan bahis olunurken, Berke sonrası Altın Orda sınırlarında böyle bir Moğol topluluğuna tesadüf edilmemektedir. Üstyüg-Vologda Kroniği'nde, kalabalık bir Moğol topluluğunun Rostov'da meskûn bir halde 1288 yılına dek yaşadığına dair bir kayıt, Hristiyan Sartak'ın siyasi cinayetinden sonra Saray'ın sosyopolitik yapısında vuku bulmuş bir değişime işaret etmektedir. Tercüme ettiğimiz hagiografya da Berke'nin iktidarı nihai olarak ele geçirmesinin arifesinde Saray'dan Rostov'a göçmüş Hristiyan bir Moğol asilzadesinin ve onun soyundan gelen kimselerin hayatlarını konu etmektedir.

Anahtar kelimeler: hagiografya, Sartak, Berke, Saray, Moğollarda Hristiyanlık.

HAGIOGRAPHY OF PETER ORDINSKY AS A SOURCE FOR GOLDEN HORDE RESEARCHES

Abstract

This study, which includes the translation and analysis of the Hagiography of Peter Ordinski, aims to show that Berke's schismatic actions in Ulus of Jochi, which emerged with

* Bu aziz kültürünün, en bariz bir şekilde Kazan hanzadesi Hüdaykul örneğinde olduğu gibi Tatarların Hristiyanlaştırılmasında bir propaganda aracı olarak kullanıldığı olmuştur. Fakat Ortodoksluğu kabulleri sonrasında kimi Tatar ve Nogay ailelerin kimliklerini koruyabilmelerinde de yeri olduğu söylenebilir. Bu çalışmamı, bu kulture ve hagiografya ile tanışmamın vesilesi *apakayıma*, Anastasiya Aleksandrovna Aybadullaeva'ya ithaf ediyorum. Bu çalışmamız, 21 Ekim 2021 tarihinde Aksaray Üniversitesi Genç Tarihçiler Öğrenci Sempozyumu'nda sunduğumuz ve akabinde Genç Kalemler Tarih Düşünce ve Kültür Dergisi'nin 8. sayısında yayımlanan aynı başlıklı bildiriye esas almaktadır.

** Lisans Öğrencisi, St. Petersburg Devlet Üniversitesi, Tarih Enstitüsü, St. Petersburg/Rusya, alihan.buyukcolak@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0641-5293

their first examples the while Batu Khan was still alive, also had social consequences. Christianity in the capital of Golden Horde, in Saray, which can be traced till to the first half of the 1250s in the sources, suddenly has disappeared with the rule of the first Muslim Khan in the history of Golden Horde i. e. of Berke. In the sources giving information about the diplomatic relations, which established with the Papacy before Sartaq's death, has recorded that around fifty thousand Christian Mongols lived in the Ulus of Sartaq. But such a Mongolian Christian community is not encountered in the borders of Golden Horde after Berke. In this manner a record in the Ustyug-Vologda Chronicle about a large Mongolian community which inhabited Rostov until 1288, indicates that has occurred a change in the socio-political structure of the Saray after the political murder of Christian Sartak. Also the hagiography we have translated is about the lives of a Christian Mongolian nobleman who migrated from Saray to Rostov on the eve of Berke's seizure of power definitely and his descendants.

Keywords: hagiography, Sartaq, Berke, Saray, Christianity among the Mongols.

Hagiografyalar, kilise mensuplarının ve azizlerin yaşam hikayelerinin anlatıldığı, kahramanın mucizelerinin ve inancı uğruna katlandığı zorlukların didaktik bir motif ile işlendiği dini-edebi eserlerdir. Bu metinlerin bir tarih kaynağı olarak kullanılabilmesi için, gerek Orta çağ kilise eseri olmaları, gerekse de birincil amacının gelecek nesillere tarih bilgisi aktarmak olmaması sebebiyle mutlaka dış kaynaklarla senkronize bir tahlili lazım gelmektedir. İslam yazı kültürünün menakıpnameleri nasıl gaza ve cihat olguları temelinde sonradan yazıya geçirilmiş sözlü anlatılar ise, azizler kültü ve onların hagiografyaları da Hristiyan teolojisine uygun olacak bir biçimde din uğruna çekilmiş bir eziyet, mağduriyet ve şehadetin söz konusu olduğu yine sözlü bir gelenekten yazıya sonradan aktarılmış metinlerdir.

Rus tarihçiliğinde hagiografyaları bir tarihi kaynak olarak almak suretiyle, Orta çağ Rusyası'nı tetkik eden ilk akademik çalışmayı Vasiliy Osipoviç Klyuçevskiy kaleme almıştır. Yazarın bir yüksek lisans tezi olarak hazırladığı bu çalışma¹, Kuzeydoğu Rus Knezliklerinin sosyal ve ekonomik hayatında manastırların oynadığı rolü tetkik etmekteydi. Klyuçevskiy, çalışmasının girişinde söz konusu metinlerin, tarihsel olguları ve imajları başarılı bir şekilde yansıttığını ifade etse de tarih ilmi açısından pek çok kusurları olan bu eserlerin müstakil bir tarih araştırmasının birinci dereceden kaynakları olamayacaklarına dikkat çekmektedir.² Fakat hemen her Orta çağ kaynağı için yapılması lazım gelen karşılaştırmalı analizden sonra, yardımcı kaynak olarak hagiografyaların elimizdeki kısıtlı bilgileri takviye ettiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan hagiografyalar, sadece Doğu Slavlarından Rusların değil, muhtelif örneklerinin bir araya getirilmesi suretiyle tüm Slav halklarının da tarihsel gelişimlerinin genel hatları ile takip edilebileceği eserlerdir. Dimitriy Solunskiy (IV. asır) Hagiografyası, Slavların Hristiyanlık öncesi tarihlerine dair bir kaynak olarak kullanılırken, ilk Slav alfabesinin geliştiricileri Konstantin Kiril ve Methodius kardeşlerin (IX. Asır) hagiografyaları, Hristiyanlığı benimseyen ilk Slav topluluklar ve siyasi kültürler hakkında bilgiler içermekte, Bizans-Slav ilişkilerinin en yoğun olduğu dönemi aydınlatmaktadırlar. Boris ve Gleb kardeşlerin (XI. Asır) hagiografyaları, Rurikoviçler arasında Paganlık-Hristiyanlık kavgasını konu edinirken, Aleksandr Nevskiy Hagiografyası (XIII. asır) ise

¹ Vasiliy Osipoviç Klyuçevskiy, *Drevnerusskiye jitiya svyath kak istoričeskiy istočnik*. izdaniye K. Soldatenkova, Moskva 1871.

² Klyuçevskiy, s. II-III.

kahramanın başarılarını içermekte, onu örnek bir Ortodoks-Hristiyan ve devlet adamı olarak önermektedir. Fakat Rus tarihinde yaklaşık iki buçuk asır süren Moğol boyunduruğunun, Rus kroniklerindeki ve çağdaş tarih yazımındaki gibi olumsuz ve bir düşman imajı ile herhangi bir şekilde olsun, bir hagiografyanın ana konusunu temsil etmediği görülmektedir. Halbuki Batı Slavlarının Orta çağ tarihlerindeki “knez hagiografyaları” şeklinde adlandırılan bir hagiografya geleneğinin Doğu Slavlarında da oluşmasını mümkün kılabilen “tarihi malzemeler”, Moğol boyunduruğu döneminde de bulunmaktaydı. Knez hagiografyalarının ana kahramanı olan “Hristiyan olmayan bir halkın elinde can veren knezlerin” Rus Orta çağlarında, XIII ve XIV. asırlarda sayısı 14 iken, bunlardan yalnızca Mihail Çernigovski’nin cinayeti (ö.1246), Rus değil bir Sırp tarafından ve Doğu Slavlarının yazı kültürü üzerindeki “*Güney Slavlarının ikinci nüfuz döneminde*” tahminen 1470-1473 yılları arasında, yani cinayetin üzerinden yaklaşık 220 yıl sonra kaleme alınmıştır.³ Buna mukabil XIII. asrın ikinci yarısında Rusya’da Moğollarla barışçıl ve itaatkâr bir ilişkinin takip edilmesinin taraftarı olan Aleksandr Nevskiy’nin hagiografyası, Rus hagiografyalarının en uzun ve detaylısını teşkil etmektedir. Bu durum, bu tarihi karakterin askeri ve siyasi mücadelesinin sadece Batı’ya yani Tapınak şövalyelerine karşı olmasıyla değil aynı zamanda XIII. asırda hagiografya geleneğinin üzerinde mühim bir etki oluşturan dönemin siyasi atmosferiyle de alakalıdır.

Ordalı Petro’ya dair anlatı, Moğol-Slav ilişkilerine dair bilgi içeren hagiografya türünde yegâne örneği temsil etmektedir. Zira Moğolların geleneksel dini hoşgörüsüyasetinin bir sonucu olarak Ortodoks geleneğinde Moğol zulmünü konu edinen bir hagiografya geleneği, oldukça geç bir dönemde, Moskova Devleti’nin yükselişi devrinde oluşabilmiştir. Bu aziz kültürünün ortaya çıktığı dönemin ise XIII. asrın ikinci yarısına, Altın Orda’da İslam’ın yayılmaya başladığı bir döneme denk geldiğine dikkat çekmekte fayda vardır. Bazı örnekleriyle kroniklerdeki anlatıların ana veri kaynağını teşkil eden hagiografyalar, biyografyi andıran karakteristik yapıları itibarıyla kroniklerdeki anlatılara kıyasla olayların, daha dar bir bakış açısından fakat daha detaylı tasvirlerini içerebilmektedirler. Kısa bir tahlili ile çevirisini sunduğumuz eser, anlatısına, Altın Orda tarihinin en enteresan ve henüz tam manası ile aydınlatılamamış olayların vuku bulduğu bir dönemden itibaren başlamaktadır. Altın Orda’nın kurucusu Batu’nun 1255’te vefatından sonra yerini alan, ilkinin Hristiyan olduğu bilinen baba-oğul iki Han (Sartak ve Ulakçı) peşi sıra suikastlara uğramışlardır. Altın Orda’nın ilk Müslüman Hanı olan Berke’nin iktidarı 1258’de, Batu’nun eşi Borakçin’in ve onun soyundan gelenlerin katledilmeleri sonrasında başlamıştır.⁴ Günümüz tarih yazıcılığında Berke’nin siyasi faaliyetlerine dair, bilhassa Sartak’ın cinayetinde parmağı olup olmadığı hakkında farklı,

³ Sırp kökenli bir hagiografya yazarı olan Pachomius Logothetes, Moskova Büyük Knezliğine ilticasından sonra aldığı siparişler üzerine kaleme aldığı eserlerde Doğu Slavlarının yazı kültüründe Moğol karşıtlığı temasını yoğun olarak işlemiştir. “Mihail Çernigovski’nin şehit edilmesinin hikayesini” de bir hagiografya formuna dönüştüren kişinin yine bu Sırp din adamı olduğu iddia olunmaktadır. Fakat Moğollara karşı birleşme fikrinin işlendiği edebi değeri en yüksek eser, Batu’nun güya Ruslar tarafından bir muharebe esnasında öldürüldüğüne dair bir kurgusal hikâye olup yine Pachomius Logothetes tarafından kaleme alınmıştır. Bkz. Anton Anatol’yeviç Gorskiy, “Povest’ ob ubiyenii Batıya i russkaya literatura 70-h gg. XV veka” *Srednevekovaya Rus’* Vıpusk 3 Moskva 2001, s. 192-193. Bir görüşe göre Pachomius Logothetes, bu eseri Mihail Çernigovski’nin şehit edilmesinin “intikamının alındığını” ve Ruslar arasında Moğollara karşı daima bir mücadele ateşinin olduğunu göstermek için kurgulamıştır. Bkz. Nikolay İl’iç Serebryanskiy, *Drevnerusskiye knyajeskiye jitiya*. Moskva 1915, s. 127-128.

⁴ Altay Tayfun Özcan “Sartak Han” *Tarihin ve Tarihinin İzinden: Kazım Yaşar Koprıman Armağanı*, ed. Altan Çetin, TKAE yay., Ankara 2014, s. 184-185.

birbirlerini reddeden görüşler, yaklaşımlar söz konusudur.⁵ Fakat Berke'nin çağdaş tarihçilerin tasavvurlarında edinmiş olduğu farklı imajlar, onun, Cuçi'nin en büyük oğulları Orda-İçen ve Şiban'ın 1251 ve 1252'de vefatlarının ardından, mensubu olduğu dini öğretiden kaynaklı olarak hizipçi eylemlerde bulunduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Arap ve Fars Orta çağ tarihçileri, Altın Orda-İlhanlı mücadelesinde alenen saf tutarak, kendi hükümdarlarını yahut hükümdarlarının müttetiklerini haklı ve mağdur gösteren bir tarih yazımı ortaya koymuşlardır. İlhanlılar, Bağdat Halifeliğine ve İslam ülkelerine karşı takip ettikleri istilacı politikalarından ötürü Arap kaynaklarında olumsuz bir imaja sahipken, Altın Orda'yı İlhanlılar ile çatışmaya sokan Berke'ye ise antagonist bir karakter rolü biçilmiş, onun iyi ve ideal hükümdar imajını zedeleyecek eylemleri hakkında sessiz kalmak tercih edilmiştir. Çağdaş tarih yazımındaki gerek Sartak'ın cinayeti gerekse de Berke'nin iktidara bir darbe ile mi yoksa kurultayı andıran bir uzlaşma ile mi geldiğine dair farklı görüşler ve kabullerin söz konusu olması, Orta çağ Arap ve Fars yazarların tarafgirliklerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Altın Orda tarihi çalışmalarının bu güncel problemi, başka bir açıdan bakıldığında ise üçüncü bir, tarafsız ve yetkin kaynağın, kaynaklar grubunun bu araştırma sahasında kullanılmıyor olmasından ileri gelmektedir. Eğer Altın Orda'nın, başkent Saray'da tecrübe ettiği toplumsal hareketler ve iç siyasi çatışmalar, Rus kronik yazarları tarafından kayıt altına alınmış olsaydı, bu kaynak grubunun ötekilere göre daha tarafsız bir yaklaşım sergilemesi umulabilirdi. Altın Orda iç siyasetine dair verilerin Rus kroniklerinde yankı bulamamasının en büyük sebebi Saray ile Rus knezlikleri arasındaki uzaklıktır. Rus kroniklerindeki Saray ile alakalı anlatılar, Rus knezlerinin ve onların beraberinde bulunan ruhbanların *yarlık*⁶ almak amacıyla buraya yaptıkları ziyaretlerle alakalı iken sosyal yapıya yahut herhangi bir çatışma ortamına dair bir bilgi muhteva eder mahiyette değildir. Lakin Ordalı Petro'nun hagiografyası, Rus kroniklerindeki kimi anlatıları takviye ederken, Rus kroniklerinden takip edilemeyen Berke-Borakçin kavgasına, kapalı bir anlatımla da olsa atıf yapan yegâne Orta çağ Rus kaynağını teşkil etmektedir. Bu mahiyetiyle eser, aynı zamanda Rostov'da Altın Orda'nın iç siyasetine dair bir sözlü tarih geleneğinin olduğuna işaret etmektedir. Bu sözlü tarih geleneği ise eserdeki anlatıda üçüncü kuşağa dek adları zikredilen Ordalı Petro'nun soyundan gelen kimselerce sürdürülmüş olmalıdır.

Ordalı Petro'nun Rostov'a ilticasını, kendisinin ve soyundan gelen kimselerin hayatlarını ve Rostov Knezleri ile giriştikleri mücadeleyi konu edinen bu metin hakkında öncelikle cevaplanması gereken soru, bu eserin alelade bir tarih hikayesi mi yoksa hagiografya mı olduğudur. Bu suretle eserin dinî bir metin mi yoksa tarihi bir metin mi olduğunu kararlaştırmak, yazarının hangi amaçla bu inisiyatifi üstlendiğinin anlaşılmasını ve ayrıca eserin ortaya çıktığı dönemin koşullarının daha yerinde yaklaşımlarla tetkik

⁵ Sabitov, V. P. Kostyukov'un, Altın Orda'nın müstakil bir devlete dönüşmesini engellemek amacıyla Sartak'ın Mönge Kağan tarafından öldürüldüğü kanaatini desteklemektedir. bkz. Jaksılık Muratoviç Sabitov "Politiceskaya istoriya ulusa Cuci v 1256-1263 godah" *Zolotoordinskoye Obozreniye* No.2. 2015 s. 52. Altay Tayfun Özcan ise Sartak'ın Berke tarafından zehirlendiği ve kaynaklarda Berke'nin azmettiriciliğine dair üstü kapalı bir anlatımın tercih edilmiş olduğu kanaatindedir. bkz. Özcan, "Sartak Han", s. 182. Berke'nin cinayette parmağı olduğu yönünde veri muhteva eden kaynaklar ve görüşler için bkz. Altay Tayfun Özcan, *Moğol-Rus İlişkileri (1223-1341)*, TTK. Yay., Ankara 2017, s. 199.

⁶ Moğol Boyunduruğu devrinde Rusya'da iktidar ve mülkiyet ilişkilerinin tanzimi için Altın Orda Hanları tarafından Rus Knezlerine ve ruhbanlarına verilen berat. Özel kişilere tevdi edilen bu evrak, bir kneze verilmiş ise onun diğer knezler arasındaki statüsünü artırırken taşınmaz mülkiyetlerin iyeliklerine ve vergi yükümlülüklerine dair hükümler içermektedir.

edilebilmesini mümkün kılacaktır. Orta çağ Rus kaynaklarında da eserin türüne dair farklı yaklaşımların söz konusu olması, çağdaş tarih yazımında olası bir terminoloji karmaşasının önüne geçmek için bu tetkikin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Metropolit Makariy döneminde (1542-1563) Rostovlu Dimitriy tarafından hazırlanan çeşitli dini metinlerin ve hagiografyaların derlendiği Çet'i-Minei (Четьи-минеи) adlı eserde, «житие» yani hagiografya olarak kabul edilirken, daha sonraki dönemlerde ise «повесть» yani tarihi hikâyeye adını almıştır.⁷ Bu durum, Ordalı Petro kültürünün bugün dahi münhasır bölge ve etnik gruplar arasında sınırlı kalmasından ileri gelmektedir. XVI. asrın ikinci yarısında bu kült ve onun hagiografyası Moskovalı ruhbanlar tarafından bilinmekteydi zira Tatar hanlıkları ve Moskova Devleti'nin bünyesine giren bozkır halkları XV-XVI. asır boyunca siyasi iktidarı en çok meşgul eden konulardı.⁸ Bu süreçte Rus Kilisesi'nin ise bozkır kökenli halklar arasında yapılacak olan misyonerlik faaliyetlerinin hazırlığıyla meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Zira Ordalı Petro'nun aziz ilan edildiği ve kültürünün de bu suretle ulusal bir mahiyet kazandığı 1553 yılı, Kazan'ın düşüşüyle sonuçlanan Korkunç İvan'ın son Kazan Seferi'nin bir yıl sonrasına tekabül eder. Halbuki yerel kültlere, ulusal bir mahiyet verilmesine 1547'de başlanmıştı lakin Ordalı Petro Kültü'nün, 1547 ve 1549 yıllarında toplu halde kanonize edilen 39 aziz kültü arasında yer almazken, 1553 yılında münferit olarak kanonize edildiği görülmektedir.⁹

Ordalı Petro'nun *kutsal emanetlerini* ziyaret eden ilk ve son Rus Çarı'nın da Tatar Hanlıklarına karşı aktif mücadele veren yine Korkunç İvan olduğu görülmektedir. Çar ailesinin “şefaath almak” için kutsal mekanlara yaptıkları ziyaretlerin kayıtlarını inceleyen bir çalışmada Çar ailesinin 5 kez Rostov'daki kutsal mekanlarda ibadet etikleri tespit edilmiştir.¹⁰ Fakat 1571'deki Korkunç İvan'ın ziyaretinin mahiyeti farklılık arz etmektedir. Rus kronik yazarlarının paylaşmadığı bu detay bilgiyi, Korkunç İvan'ın Alman kökenli oprıçniklerinden Henri Ştaden vermektedir: “*Rostov, korunmasız bir şehirdir ama orada bir manastır bulunmaktadır. Kırım Çarı Moskova'ya ateşe verdiği zaman Büyük Knez işte tam da bu manastırda saklanmıştı zira buranın keşişleri ellerindeki yazılarda İsa'ya iman etmeyen düşmanlardan hiçbirinin bu yere dek gelebileceğini tespit ettiler.*”¹¹ Burada zikrolunan çoğul haldeki “yazılar” ile hagiografyayı meydana getirilen sayfalar kastedilmiş olmalıdır. Zira hagiografyanın içeriğinde bahsedilen Altın Orda hanlarından ve elçilerinden alınan yarlıkların akıbeti bilinmemektedir. Görünüşe göre Korkunç İvan, Müslüman bir Tatar Han'dan saklanmak için, yine “*Tatar*” kökenli fakat Hristiyan bir hanzadenin kültürüne sığınmıştır.

⁷ Eserin farklı edebi türlere mal edilmesine hususiyetle dikkat çeken Skripil', eserin içeriğindeki dünyevi meselelerin yoğunlukta olmasından dolayı zamanla Orta çağ yazarlarında iki farklı yaklaşımın ortaya çıktığını ileri sürer. Bkz. Mihail Osipoviç Skripil', “Povest' o Petre, tsareviçe Ordinskom” *İstoriya russkoy literaturı* T. 10, Akademiya Nauk SSSR, Moskva 1945, s. 351-352.

⁸ 1487'te Moskova Devleti tarafından rehin alınması sonrasında Ortodoksluğa irtidat eden, Kazan Hanı İbrahim'in oğlu Hudaykul'un üzerinde Ordalı Petro Kültü'nün mühim bir etki yarattığına dair bir görüş için bkz. İl'ya Vladimiroviç Zaytsev, “Nadgrobiye Hudaykula (Petra) v Moskovskom Kremle” *Arheologiya Yevraziyskih Stepey* № 6 2017, 196-200. Moskova Kremlin'indeki Uspenskiy Katedrali'nin fresklerini tetkik eden araştırmacı, Ordalı Petro'nun Hudaykul'un *koruyucusu* olarak betimlenmesine dikkat çekmektedir.

⁹ Aleksandr Stepanoviç Horoşev, *Politiçeskaya İstoriya Russkoy Kanonizatsii (XI-XVI vv)*. İzd. Moskovskogo Universiteta, Moskva 1986, s. 170-171, 177.

¹⁰ Aleksandr Gavriloviç Mel'nik, “Bogomol'ya tsarya İvana Groznogo” *Soobsheniya Rostovskogo Muzeya*, Vıspusk XXIII. Rostov 2018, s. 77.

¹¹ Ştaden Genrih, *O Moskve İvana Groznogo Zapiski Nemtsa Oprıçnika*, Moskva 1925, s. 66-67.

Tatar Hanlıklarına karşı askeri ve siyasi üstünlüğün sağlanmasından sonra Ordalı Petro Kültü'nün bir dini propaganda olarak kullanılmasına son verilmiş bu da kültürün tekrar münhasır bölgeler ve gruplar arasına dönmesiyle sonuçlanmıştır. Bugün Kalmıkya, Moğolistan ve İtil Boyu'ndaki Ortodoks inancına mensup bozkır kökenli topluluklar arasında ve ortaya çıktığı Rostov'da (2005'ten sonra) canlılığını koruyan bu aziz kültürün hagiografyası, kültürün tüm Rus kiliselerine yayılamamışlığı, sınırlı kalmışlığı sebebiyle, XVI. asır sonrası çoğunluğunu Moskovalı din adamlarının oluşturduğu yazarların kültürün varlığından habersizliklerinin bir sonucu olarak “povest” yani tarihi hikâye olarak kopya edilmiştir. Aynı durum, hagiografyayı çağdaş Rusçada tarihi hikâye olarak tahlil eden Sovyet Rusya tarihçileri için de geçerlidir.

Eserin kaleme alınışı, olayların gerçekleşmesinden oldukça geç bir döneme tesadüf etmektedir. Bu durumun, anlatılan olaylardaki şahıs isimlerinin yanlış isnat olunmasına yol açtığı anlaşılmaktadır. Bunun en bariz örneği Berke'nin (1208-1266) bir oğlunun olduğundan bahsedilmesidir. Halbuki Berke'nin, ardında kendi neslinden bir varis bırakmadan öldüğü bilinmektedir.¹² Öte yandan Berke, 1253'te Saray'da değil, ağabeyi Batu tarafından Kafkasya'daki topraklarına el konulmasının karşılığında aldığı, İtil'in doğusundaki yeni topraklarında bulunuyor olmalıdır.¹³ Ayrıca, 1240'lı yıllar hakkındaki kronik kayıtları, Hristiyan inancına mensup olduğu bilinen Sartak'ın, Batu'dan sonra tahta geçeceğine dair gayet tatmin edici veriler içermektedir. Bilhassa 1240'lı yılların sonlarına doğru Sartak, Hristiyan dünyası ile ilişkilerin yürütücüsü konumuna gelmiştir.¹⁴ Böyle bir durumda iken Ordalı Petro'nun inancından ötürü kaçmasını gerektirecek bir güvenlik meselesinin söz konusu olması mümkün değildir. Aynı şekilde, metinde anlatıldığı gibi Moğol asilzadesinin Hristiyan inancı ile ilk kez Rostov'da karşılaşması da ikna edici görülmemektedir. Zira Altın Orda'yı konu edinen en önemli iki seyahatnameden birinin yazarı Willem von Rubruck, 1254'te İtil Nehri'nin sağ yakasında Saray'ın karşı tarafında kalan bir konumda Sartak tarafından büyük bir kilisenin inşa ettirildiğini ifade ederken, Rus arkeolog ve tarihçi V. L. Egorov da bu kilisenin bulunduğu yerleşim biriminin Sartak Ulusu'nun idari merkezi olabileceğine dikkat çeker.¹⁵ Dolayısıyla Sartak hakkında elimizdeki kaynak verileri de hagiografyadaki 1253 yılının

¹² Pek çok Orta çağ kaynağında Berke'nin çocuğu olmadığını ifade edildiğini hatırlatan yazar, Berke ile Mısır Sultanı Baybars arasındaki mektuplaşmalarda da Berke'nin akrabalarından ve onların çocuklarından bahsetmesine karşın kendi çocuklarından kimsenin adını anmamasına dikkat çeker. Bkz. Yevgeniy Pavloviç Miskov, *Politiçeskaya istoriya Zolotoy Ordı (1236-1313 gg.)* İzda-vo Volgogradskogo Gosudartsvennogo Universiteta, Volgograd 2003. s. 102-103.

¹³ 1257'de Sartak'ın Karakorum'dan Saray'a dönüş yolunda amcası Berke'yi ziyareti sonrasında zehirlendiği göz önünde bulundurulduğunda, Berke 1257'de Hazar Denizi'nin kuzeyinde İtil Nehri'nin doğusunda kalan bir ulusta oturuyor olmalıdır. Sartak'ın dönüş yolunda suikasta uğradığına dair kaynaklar hakkında bkz. Özcan, “Sartak Han” s. 182-184.

¹⁴ Sartak, daha babası Batu'nun sağlığında iken Papa İnnocentius ile mektuplaşmıştı. Papa'dan aldığı mektupta “Tatarların şanlı kralı” sanıyla anılması Sartak'ın kazandığı nüfuzu gözler önüne sermektedir. Bkz. Aleksandr Vyaçeslavoviç Mayarov , “Papa Iv. İnnokent'in Altınorda Hanı Sartak'a Gönderdiği Mektup (Metin, Tercüme, Yorum)”, Çev. Alihan Büyükçolak, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), Aralık 2021, s. 80. Öte yandan Büyük Knezlik makamına Karakorum'un onayı olmaksızın Saray'dan yapılan ilk atamada da Sartak, etkin bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. 1240'lı yılların ikinci yarısında, Katolik dünyası ile itibata geçerek Moğol karşıtı bir koalisyonun içerisinde yer alan Büyük Knez Andrey Yaroslaviç'e karşı onun ağabeyi Aleksandr Yaroslaviç (Nevskiy), Sartak ile yakın ilişkisini korumuş ve Moğol yanlısı bir politikanın yürütücüsü olmuştur. Bunun neticesinde de Büyük Knezlik kardeşinden alınarak 1252'de kendisine tevdi edilmiştir. Detay için bkz. Özcan, “Sartak Han”, s. 188-194.

¹⁵ Vadim Leonidoviç Egorov, *Altın Orda'nın Tarihi Coğrafyası (XIII-XIV. asırlar)*, Çev. Alihan Büyükçolak, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2022. s. 168.

isabetsizliğini göstermektedir. Hanlığın Berke'ye isnadının yanlış olduğunun bariz bir diğer kanıtı ise Berke'nin (ö: 1266), anlatıya göre Piskopos Kirill'den (ö: 1262) daha evvel vefat etmesidir.

Hagiografya, Altın Orda'da vuku bulan olayların en azından Rostov'da yankılandığını fakat sözlü gelenek ile aktarıla geldiğinden eserin kaleme alındığı tarihe dek olaylar hakkındaki bilgilerin belirsizleştiğini ve yahut farklı bir form kazandığını göstermektedir. Sartak ile Ulakçı'nın cinayetleri metne, “yegâne varisi rahatsızlandığı için en yakındaki dini otoriteden medet uman bir Han” olarak farklı fakat baba-oğul ilişkisinin korunduğu bir formda aktarılmıştır.¹⁶ Hanların cinayeti, metne olduğu gibi yansımamışsa da Ulakçı'nın cinayetini müteakip Borakçin-Berke kavgasına “Az bir zaman geçmiş ki Han (Berke) vefat etmiş. Orda'da öyle bir kavga başlamış ki kimse bu genç oğlanı arayıp sormamış” ifadeleriyle kronolojiye uygun bir şekilde atıf yapılmıştır. Buradan, Ordalı Petro'nun Rostov'a 1258'den kısa bir süre önce geldiği dolayısıyla başlıkta geliş yılı olarak 1253'ün de yanlış düşüldüğü kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Metinde piskoposun “çağrıldığı için” Han'ın otağına gittiği ifade olunur. Bu ifade, kilise ve knezlik idarecilerinin Han'ın otağına gitmelerini zaruri kılacak bir durumun vaki olduğu yönünde yorumlanmaya müsaittir. Söz konusu olay ise, Sartak'ın ölümü sonrasında yerine geçen yeni Han'dan, yani Ulakçı'dan yarlık alınması olmalıdır. Kaynaklarda, bu minvaldeki ilk ziyaret 1256 yılına ve hemen ardından ikinci bir ziyaret 1257'ye tarihlenirken¹⁷, Rostov Knezi bu yolculuğu sırasında yanında knezliğindeki bir takım kilise mensuplarından mürekkep bir heyet bulundurmuş olmalıdır. Berke'nin, rakibi olabilecek Cuçi oğullarını tasfiye etmesine ve aristokrasinin de amcasının arkasında toplanmasına şahit olan Ordalı Petro bu ortamdan uzaklaşma kararı almış olabilir. Ancak böyle bir tarih kurgusu, Batu'nun ve Berke'nin yeğeni olan bir Moğol asilzadesinin, bir manada, “Altın Orda'dan kaçışına” mantıklı bir izah getirilebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu sebeple söz konusu eser, Altın Ordalı ilk Müslüman Han olan Berke'nin, Hristiyan dinine mensup hanlara ve hanzadelere karşı tehlikeli bir siyaset izlediğinin bir kaynağı olarak kabul edilebilir. Bu hususa ilk kez dikkat çeken Horoşev de Ordalı Petro'nun Berke nazarında hoş karşılanmadığı için Rostov'a geldiğini ileri sürse de hagiografyanın, iddiasını temellendirecek tafsilatlı bir tahlilini sunmamaktadır.¹⁸

Eser, Elçi Ahmıl'ın¹⁹ Yaroslavl'ı hedef aldığı bilinen seferde Rostov'un da hedef şehirler arasında olduğunu göstermesi hususiyetiyle Rus kroniklerinin sunduğu verileri takviye ederken, Ordalı Petro'nun evliliğinden bahis olunurken de mühim bir detayı

¹⁶ Bu edebi form, Sartak'ın Papa'ya gönderdiği elçileri dinleyen, Papa'nın biyografı Nikolo de Kalvi'nin eserinde de aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Sartak'ın Hristiyanlığı nasıl kabul ettiği anlatılırken, “Oğlunun amansız bir hastalığa tutulduğu, bunun üzerine bütün ruhbanların çağrıldığı, kim oğlunu iyileştirirse Sartak'ın o ruhbanın dinine geçeceğinin sözünü verdiği” edebi bir form ile aktarılır. Bkz. Mayarov, “Papa Iv. İnnokent'in Altınorda...” s. 82.

¹⁷ Lavrentiyev Kroniği'nde, Ulakçı'yı 1256'da Boris'in tek başına, 1257'de ise tüm knezlerin ziyaret ettiği ifadesi yer almaktadır. Yine 1257'de Rostov knezi Boris Vasilkoviç'in biraderi Gleb Vasilkoviç'in Karakorum'da bir Moğol kadını ile izdivacından bahis olunur fakat Ordalı Petro'nun, vaftizinden sonra Feodora adını alan bu Moğol kadını ile nasıl bir bağı olduğu kroniklerden takip edilememektedir. *Letopis' po Lavrentievskomu Spisku*, Arheografiçeskaya Komissiya, Sankt-Peterburg 1872, s. 451.

¹⁸ Horoşev, s. 125.

¹⁹ Özbek Han döneminde Rusya'ya gönderilen bir elçi. 1322 yılında, Moskova Knezi İvan Daniloviç Kalita'ya Altın Orda ziyareti sonrası dönüşünde askeri birliklerle eşlik etmiştir. Yaroslavl, bu harekât esnasında yağmalanarak tedip edilmiştir. Bkz. *Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey* Tom XXXVII (Üstyug ve Vologda Kronikleri), Nauka, Leningrad 1982, s. 71-72.

gözler önüne sermektedir. Metinde, bu Moğol asilzadesinin Rostov'da, geçici olarak bulunan bir Ordalı soylu ailenin kızıyla evlendirildiği ifade edilmektedir. Bu evlilik sürecinin Piskopos İgnatij'nin görev süresine denk gelmesinden hareketle en erken 1261'de gerçekleştiği söylenebilir. Bu evlilik akdi, Ordalı Petro ile Saray'dan başkaca ailelerin de iltica etmiş olabileceğine işaret etmektedir. Eserdeki anlatıya göre Ordalı Petro'nun Rostov'a gelişinden birkaç yıl sonra Rostov Knezi, dönürlük yapmak için, "Ordalı soylular" olarak tercüme etmeyi uygun gördüğümüz "ordinskiye vel'moji (ордынские вельможи)" ile görüşmüştür. Bu Moğolların akıbetinin ne olduğu hakkında ise iki kronikte 1288 yılı için yapılan şu anlatılar dikkate değerdir: 1. 6796(1288) yılı. Rostov Piskoposu İgnatij Hakk'a yürüdü. O zaman Rostov'da çok sayıda Tatar vardı. Hepsini kovup, (mallarını) yağma ettiler. Knez Konstantin Rostovski ise Orda'ya gitti.²⁰ 2. 6796(1288) yılı. Dimitriy Borisoviç Rostov'a oturdu. O zaman Rostov'da çok sayıda Tatar vardı. Onları veçe(A.B. halk meclisi) ile kovdular ve [mallarını] yağma ettiler. Knez Konstantin ise Orda'ya yine o yıl gitti.²¹

Metinde Petro ile dönemin Rostov knezi Boris Vasilkoviç'in kilisede İgnatij tarafından kardeş ilan edildiklerine bir atfın yapılması ve Rostov'daki Hristiyan Moğolların halk tarafından hemen Piskopos İgnatij'nin ölümü sonrasında saldırıya uğramaları birlikte değerlendirildiğinde, Piskopos İgnatij'nin, sağlığında olası çatışmaların önüne geçmek için Hristiyan Moğollar ile Rostovlu Ruslar arasında ensar-muhacir ilişkisini andıran bir ilişki kurmaya çalıştığı ve bunda başarılı da olduğu anlaşılmaktadır. Rus kroniklerine bakıldığında, Rus toprakları içerisinde bir şehirde kalabalık bir Moğol topluluğunun hem de yerleşik olarak yerli Ruslarla birlikte yaşadığına dair bir başka vesika söz konusu değilken²², bu hususiyetlere sahip yegâne

²⁰ *Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey* Tom XXXVII (Üstyug ve Vologda Kronikleri), s. 71. İlk okumada bu kronik anlatısındaki Moğolların, merkeze bağlı kimseler yahut baskak teşkilatının mensupları olduğu gibi bir algı oluşabilir. Fakat bu ifadeler, daha sonraki yıllarda Rostov'a gelen vergi memurlarına dair anlatılardan belirgin farklılar içermektedir. Öncelikle 1288 yılı olayının Rostov'da kayıtlara geçen ilk büyük Moğol karşıtı eylem olduğunu ifade etmekte fayda vardır. Bu olay öncesinde Rostov'un yine Moğolların saldırılarına uğraması gibi bir kayıt da söz konusu değildir. Bu kaydın, 1280'li yıllarda Altın Orda tahtını meşgul eden Nogay Vak'ası ile alakası olması kuvvetle muhtemeldir.

²¹ *Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey* Tom I (Lavrentievskaya i Troitskaya Letopisi), Tipografiya Eduarda Pratsa, Sankt-Peterburg 1846. s. 227. Nogay, Tola Buga Han'a karşı giriştiği mücadeleye, kardeşi Andrey'in Büyük Knezlik makamına göz diken Dimitriy Aleksandroviç ile iş birliği yapmış, bu vaziyet de Kuzeydoğu Rusya'da Altın Orda hakimiyetini zayıflatmıştır. 1288 yılı Dimitriy Aleksandroviç'in, başarılı Tver kuşatmasından sonra Kuzeydoğu Rusya knezliklerinde fiili hakimiyeti sağladığı bir yıl olmuştur. 1286'da yapılan miras anlaşmasında Dimitriy Borisoviç Ugliç Knezliğini alırken kardeşi Konstantin'in payesine ise Rostov düşmüştü fakat anlatıda da görüleceği üzere Dimitriy Borisoviç 1288'de "Rostov'a oturmuştur." Bu anlatıda, halk meclisinin toplanmasından bahsedilmesi ve resmi Rostov Knezi Konstantin Borisoviç'in Saray'a gittiğinin ifadesi önemli detaylardır. Eğer kovulan ve malları yağmalanan Moğollar, Altın Orda memurları olsalar idi Knez Konstantin'in bu olayların ardından kalkıp Saray'a gitmesi beklenemezdi. Bu durumda, umumiyetle sosyal ve siyasi meselelere dair özel durumlarda toplanan halk meclisinde Rostovlular 1288 yılının siyasi gelişmeleri doğrultusunda, Nogay Ordası mı yoksa Altın Orda yanlısı mı bir politika izleyeceklerini tartışmış olmalıydılar. Rostov'daki bu Hristiyan Moğolların, Bizans İmparatorunun damadı olmasından ötürü Nogay yanlısı bir tavır sergilemiş oldukları da kuvvetli bir ihtimaldir. Öte yandan anlatıda kullanılan fiillerin: kovdular(изгнаша) ve yağma ettiler(грабиша) üçüncü çoğul şahıs kipiyle çekimlenmiş oldukları görülmektedir. Bunun da halk meclisi sonrasında bir kitlesel hareketin cereyan ettiği lehine değerlendirilmesi gerekir.

²² Yalnızca 1305 yılının olayları aktarılırken Rostov'daki iki büyük kilise çanının büyük hasar gördüğünün ifadesinden sonra Kutlubuga adlı bir baskakın da o yıl öldüğü bilgisi paylaşılmaktadır. Yine aynı paragrafta Mihail Yaroslaviç'in (Tver ve Vladimir Knezi) Orda'dan Büyük Knez olarak döndüğü ve Metropolit Maksim'in de yine o yıl vefat ettiği haberi yer alır. Bkz. *Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey* Tom I, s.

Moğol topluluğunun bir Moğol asilzadesinin yerleştiğini bildiğimiz bir şehirde, Rostov'da karşımıza çıkması, pek tabii bu asilzade ile Moğol topluluğu arasında doğrudan bir bağ olduğuna işaret etmektedir. Bu bağ ise Ordalı Petro'nun Saray'dan Rostov'a yerleşmesi sırasında, bu iltica hareketine Hristiyan inancına mensup başkaca Moğolların da katılmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bir başka Orta çağ kaynağı ise bu kanaati kuvvetlendirir mahiyettedir. Altın Orda-Papalık ilişkilerinin tetkik edildiği bir çalışma, Sartak'ın Papa'ya gönderdiği elçiyi muhtemel ki karşılayanlar arasında bulunan ve sonrasında da bu elçinin anlattıklarını aktaran Nicolo de Calvi'nin, Sartak'ın ulusunda elli bin kadar Moğol'un Hristiyan olduğundan bahsettiğini ortaya koymaktadır.²³ Yine, Moğollar arasında Hristiyanlığın bilhassa Nesturi mezhebinin yaygın olduğu göz önünde bulundurulduğunda 1288 yılında Rostov'da, Moğolların şehirden kovulmalarıyla sonuçlanan olayın mezhepsel bir çatışmayı mündemiç olduğu ihtimali, kaynakların yetersizliği sebebiyle ancak iddia edilebilir. Yaptığımız tetkik, Rostov'daki yerleşik Moğolların 1288 yılında şehirden kovulmalarıyla sonuçlanan olayların, Nogay'ın hizipçi eylemlerinin etkisinde cereyan etmiş bir toplumsal hareket olduğu lehinedir.

İlk Müslüman Altın Orda Hanı Berke'nin iktidara gelişi, Orta çağ kaynaklarında olduğu gibi çağdaş tarihçiler arasında da farklı şekillerde yorumlanan bir mahiyete sahiptir. Bu farklılık, kaynakların az sayıda ve verilerinin yetersizliğinden ileri gelmektedir. Biz, Ordalı Petro'nun Hagiografyası'nı Türkçeye tercüme etmekle, Türk tarih yazıcılığına mezkûr problem ile alakalı yeni bir kaynak kazandırmak, Sartak'ın cinayeti sonrasında Saray'daki Hristiyan nüfusun akıbetini aydınlatmak istedik. Hagiografyayı bir tarih araştırmasında kullanılabilir hale getirmek için yaptığımız tahlil, metnin efsanevi ve edebi anlatısının altında, Saray'ın sosyopolitik yapısının Hristiyan inancı aleyhine bir değişime girdiği hakkında veriler barındırdığını ortaya çıkarmış ve böylelikle Aziz Ordalı Petro Kültü'nün de nasıl ve hangi şartlar altında ortaya çıktığını anlaşılır kılmıştır.

Ordalı Çarzade Petro'nun Hikayesi (Tercüme)²⁴

Haziran ayının 29. gününe. Berke Han'ın yeğeni, Aziz Petro'nun yaşam hikayesi. Rabbinin haşyeti nasıl tüm bedenini kavrayıp ruhunun derinlerine dek sirayet etti? Orda'dan 6761[1253] yılında Rostov'a geldikten sonra nasıl vaftiz olundu? Ve, bugün Aziz Petro ve Pavel Kilisesi'nin yer aldığı ve hemen yanına bir de manastırın inşa edildiği o düzlük arazide Havari Petro ve Pavel nasıl [ona] göründüler?

Tanrım, merhamet et bize!

228. Bu durumda, paragrafın sadece Rostov ile alakalı olmamasından ötürü Baskak Kutlubuga'nın bu şehirde oturup oturmadığı tam olarak anlaşılammamaktadır. Fakat belirtmekte yarar vardır ki gerek Rus Knezlerinin kendi aralarındaki kavgalarda gerekse de Moğolların taarruzlarında sembolik anlamlarından ötürü kilise çanlarının saldırıya maruz kalmaları sık görülen bir fenomendir. Ancak çanlar hakkındaki bu kaydın, şehrin dışarıdan bir saldırıya uğradığına yönelik bir anlam barındırdığı ancak varsayılabilir. Moğolların Hristiyanlığı umumiyetle Nesturiler mezhebiyle kabul ettiklerini hatırlayacak olursak bu kaydın, şehirdeki iki farklı Hristiyan cemaatin (Ortodoks ve Nesturi) birbirini kırmış olabileceklerine dair bir anlam barındırıp barındırmağı ise ancak başkaca detaylı bir araştırmaayla açıklığa kavuşturulabilir.

²³ Mayarov, "Papa Iv. İnnokent'in Altınorda s. 82.

²⁴ Hagiografyayı Türkçeye tercüme etmek için L. A. Dimitriyev'in metnin bir XV. asır kopyasını çağdaş Rusçaya aktardığı çalışmasını esas aldık: Lev Aleksandroviç Dimitriyev "Povest' o Petre, tsareviçe ordinskom", *Biblioteka Leteraturı Drevney Rusi RAN İRLİ* Tom 9, edited by Lihaçev D. S., Dimitriyev L. A., Alekseyev A.A., Ponırko N. V., Nauka, Sankt-Peterburg 2006, s. 86-96.

Rostovlu muhterem episkop Kirill, Meryem Ana Kilisesi'nin ihtiyaçları ile alakalı olarak Berke Han'ın huzuruna çıkmak için Orda'ya gitmişti. Ve Han, Rostov'a Grek topraklarından Patriarh'ın emri üzerine gelen Aziz Leontiy'i ondan [Kirill'den] duymuştu. Rostov'u nasıl vaftiz ettiğini, ahaliye hak dini nasıl tebliğ ettiğini ve bu azmi için Rus knezlerinden, Grek Çarı ve Patriarh'ından ve dahi Ekümenik Konsil tarafından nasıl övgülere mazhar olduğunu ve Leontiy'in yaşamına dair sıraladıklarından sonra bugün hâlâ onun kutsal emanetlerinden nice mucizelerin peyda olduğunu anlatmış. Ve pek tabii ki Kitab-ı Mukaddes'in öğretilerine dair başkaca pek çok meseleler hakkında da konuşmuş.

Ve, episkopun anlattıklarını beğenen Berke Han, onu takdir etmiş, [episkopun] rica ettiği her bir şeyi temin ettirmiş ve sonra huzurundan çekilmesine izin vermiş. Ayrıca hatırlatmak isterim ki Berke Han, Yaroslavl Knezlerinin, bu azizin vefatından sonra kabristanının bakımını üstlenmelerini ve her yıl çeşitli armağanlarla aziz[in] ruhunu şad etmelerini emir buyurmuştu.

[Bir] zaman sonra Han'ın oğlu bir hastalığa tutulmuş ve Han'ın da tek bir oğlu varmış. Tabiplerden hiçbir fayda olmadığını gören Han şuna karar kılmış: Rostov'a Hazret'in peşine haber salmış ve eğer oğlunu bu illetten kurtarırsa ona pek çok hediyeler ihsan edeceğinin sözünü vermiş. Hazret de, Rostov'daki tüm kiliselerde zikirler ve dualar edilmesini emrettikten sonra, [yanına] aldığı kutsanmış su ile Orda'ya varmış ve Han'ın oğlunu da işte o kutsanmış su ile illetten kurtarmış. Han'ın hanesindeki kimseler dertli dertli düşünmekten kurtulmuş ve [bu haber] tüm Orda'yı sevindirmiş ve Han da bu Rostovlu Hazret'e Meryem Ana Kilisesi için bir yıllık haraç bağlanmasını emir buyurmuş.

Daima, Han'ın maiyetinde hazır bulunan, Han'ın biraderinin oğullarından genççe bir oğlan çocuğu, Hazret'in öğretilerini işittikten sonra duydukları ruhunun derinlerine sirayet etmiş olacak ki gözyaşlarını tutamamış. Bozkıra çekilip, bir başınayken düşüncelere dalmaya başlamış: “Bizim Hanlarımız nasıl olur da güneşe, aya, yıldızlara ve ateşe inanırlar? Gerçek Yaradan kimdir?” Aynı İbrahim gibi, işte böyle düşüncelere dalmış. İyi bir dal ancak iyi bir kökten türemiş ancak bu oğlan çocuğu kötü bir kökten türemiş iyi bir daldır. Zira Rus yurdunun tapınaklarını ve azizlerin elinden peyda olan mucizeleri görmek için Hazret ile birlikte gitmeyi aklına koymuş. “Bizim topraklarımızda ne güneşten ne aydan ne yıldızlardan ne de ateşten mucizelerin olduğu yoktur” deyip dururmuş. Han'ın öz kardeşi olan babasının vefatının üzerinden o esnada belirli bir süre geçmiş idi, annesi ise daha sonra oğluna bırakmak için pek çok malın ve mülkün naipliğini ediyor imiş. O ise her şeyi elinin tersiyle itip kendini yalnızca Yaradan'ı tefekkür etmeye vakfetmiş. Genç oğlunun düşüncelerinden mutmain olmayan annesi, kocasından kalan zenginlikleri ona bir bir göstermiş. Fakat o bütün malı mülkü fakir Tatarlara pay etmiş, Hazret'e de kendi elleriyle pek çok altın getirmiş.

Aynı, geçmiş zamanlardaki çarzade Melhisedek gibi tüm dünya mallarından el etek çekerek, aynı Melhisedek gibi [daha] vaftizinden evvel kalbi haşyetle dolarak kendini Yaradan'a adamaya karar vermiş ve işte böylece bu genç oğlan çocuğu Yaradan'ın aşkını daha vaftizinden önce pek yakînen hissetmiş. Bu öyle bir histir ki Yaradan, onun hakkında Mukaddes Kitap'ta şöyle der: “Ne var ki, birincilerin birçoğu sonuncu, sonuncuların birçoğu da birinci olacak”. İşte böylece, Rostov'a Hazret ile beraber gelmiş ve altınlarla, incilerle, birbirinden değerli taşlarla adeta gelinlik bir kız gibi süslenmiş o kiliseyi daha

o gün görmüş, içinde melekler gibi [sırayla] ilahiler okuduklarını da [o esnada] işitmiş. Hakikaten de o zamanlarda Meryem Ana Kilisesi'nde koronun sol kanadı Grekçe, sağ kanadı ise Rusça okurlardı.

İşte bu ilahileri duyan bu genç oğlanın ki Rostov'a vardığında hâlâ putperest idi, kalbinin tam ortasına bir ateş düşmüş ve hemen orada Hazret'in ayaklarına kapanıverip şöyle haykırmış: "Efendim, ey Yaradan'ın yoldaşı, ben Han'ın, anamın ve babamın Tanrıları, güneş, ay ve ateş hakkında derin derin tefekkür ettim. Bunların hepsi Yaradan'ın yaratmış olduğu şeylerdir. Doğru olan da iyi olan da sizin inancınızdır. Hakikat olan sizin Tanrınızdır. Yalvarırım, bir şeyler yap ki ben de kutsal vaftize kavuşayım." Hazret tabii olarak onun bu ricasını dikkate almış ama biraz daha beklemesi gerektiğini buyurmuş zira Hazret, bu genç oğlanı akrabalarının arayıp aramadıklarından hâlâ tedirgin imiş.

Az bir zaman geçmiş ki Han Berke vefat etmiş. Orda'da öyle bir kavga başlamış ki kimse bu genç oğlanı arayıp sormamış. İşte o zaman Hazret artık onu vaftiz etmiş ve ona Petro adını vermiş. Petro tüm günlerini ibadethanede Hazret'in yanında, Yaradan'ın sözlerini öğrenerek geçiriyormuş. Vakti gelince aziz Hazret Kirill Rabb'ine dönmüş ve onu en güzel ilahilerle yolculamışlar: Işıklar içinde uyusun! Hazretin boşalan koltuğuna Hazret İgnatij geçmiş. Rostov'daki Meryem Ana Kilisesi'nin kubbelerinin kalaylanmasına ve zemininin mermerle döşenmesine işte onun döneminde girilmiştir ve sonra, yine, Han'a verilecek haraçları toplayarak Orda'ya gitmeye de başlamış. Petro ise Hazret Kirill'in ona öğrettiği gibi gece-gündüz gözyaşları içerisinde Yaradan'ı anarmış ve hiç aksatmadan oruç tutarmış.

Fakat o eski, hükümdarlık soyundan gelme alışkanlıklarını bırakmamış: zaman zaman Rostov Gölü boylarına avcı kuşlarıyla avlanmaya gidirmiş. Bir defasında avın ardından, [karnını doyurup] her zamanki gibi Yaradan'a hamd ü senasını eyledikten sonra, göl kenarında uyuyakalmış. İşte o vakit, gecenin karanlığı çöktüğünde, deyim yerindeyse güneş gibi ışıklar saçan iki adam yavaşmış ona. Şu sözleriyle onu uykusundan uyandırmışlar: "Dostumuz Petro, duaların işitildi, Tanrı ettiğin hayırlarını kabul buyurmuştur".

İşte mucize, kardeşler! Hayır-hasenat eylemenin kudretine şaşırılmamak elde mi? Bu işi eyleyen bir inançsız idi ama bunu Yaradan için yaptığı için duaları onun katında kabul olundu. Kadim zamanlarda Yevstafiy Plakid'in putperest iken eylediği hasenat gibi. O da Yaradan'ın rızasını gözettiği için hem fani dünyada hem de şehadetinden sonra cennet ile öbür alemde layıkıyla ödüllendirilmişti. Yüce Yaradan bu sadakalar hakkında bizzat kendi şöyle der: "Beş serçe iki meteliğe satılmıyor mu? Ama bunlardan bir teki bile Tanrı katında unutulmuş değildir." İşte böyle ki mübarek Petro'nun daha vaftizinden pek önce eylediği bu hasenatı ve sonrasındakiler de ve dahi onun tüm duaları Yaradan tarafından işitilmiştir.

Petro, uyanmış ve başında iki adam görmüş. Öyle iki adam ki boyları bir insandan pek uzunmuş. Korkusundan ona öyle görünüşler ki başları ta bulutlara değinmiş, saçıkları nur ile adeta tüm cihan aydınlanırmış. Dehşet içerisinde iki kez ayağa kalkmaya yeltenmiş ama yere kapaklanıvermiş, üçüncüsünde doğrulabilmiş fakat tekrar düşüvermiş. Sonrasında bu nurlu adamlar ona el verip doğrultmuşlar ve şöyle demişler: "Dost Petro, korkma, biz ikimiz sana Yaradan tarafından gönderildik. O Yaradan ki onun için hayır-hasenat ettin, vaftiz edildin, O da senin soyuna ve kabilene ve dahi olacak

torunlarına kıyamete dek kudret verecektir ve seni yaptığın hasenatın hürmetine ödüllendirecektir, emeklerin amel defterini ebediyete dek açık tutacaktır.”

Sonra ona iki kese verip şöyle demişler: “Bu keseleri al, birinde altın, diğesinde gümüş vardır. Sabah olunca şehre var ve şu üç ikonayı edin: Meryem Ana ve yavrusu, Aziz Dimitriy ve Aziz Nikolay. Bu ikonaları edindiğin kişi ne kadar isterse o kadar veresin.” Petro’ya bu kimseler birer yabancı gibi görünürler iken şimdi birden yıllardır tanıdığı kimseler gibi oluvermişler, keseleri almış ve şöyle düşünceye dalmış: Tatar kabilelerinden birileri onu desteklemek mi istiyor zira neyi kastettiklerini tam manasıyla anlamamıştı.

Ve, cesaretini toplayıp sormuş onlara: “Ey efendiler, eğer ki ikonaları edineceğim kimse bana bu keseleri [nereden edindiğimi] sorar ise ne diyeceğim ben? Ve deyin bana siz kimsiniz?” O vakit şöyle demiş iki nurlu adam ona: “Bu keseleri koynunda saklayasın ki kimse onları görmesin. Ve ikonaları edineceğin kimsenin senden isteyeceği on paranın dokuzu gümüş, sonuncusu ise bir altındır. Sen ise ona paraları verirsen koynundan tek tek sayasın ve ikonaları aldıktan sonra hazretine git ve ona de ki: “Gölün kenarında uykuya daldığım yere bir kilise dikmen için İsa’nın havarileri Petro ve Pavel beni sana gönderdiler. Edindiğim bu ikonalar ise işte onların alametleridir, bu keseleri de bana onlar verdiler. De bana, bunlarla ne yapmam gerektir?” Ve o hazret sana ne buyurur ise onu yap. Biz, İsa’nın havarileri Petro ve Pavel.” Demişler ve oracıkta artık görünmez olmuşlar.

İşte, bakın kardeşlerim, “Beni doğru sözle ananı, doğru yola erdiririm” diyen hiç dediğinden döner mi? İşte Yaradan, Petro’yu yaptığı hayrın yüzü suyu hürmetine kutsamış.

O gece, aziz havariler, Hazret’e de görünerek onu dehşete düşürmüşler ve şöyle demişler: “Kiliseyi episkopluğun parasından hizmetkârımız Petro adına yaptır zira o Hazret Kirill’e episkopluğa bağışlamak üzere pek çok altın verdi, ve o kiliseyi bizim adlarımızla kutsa. Eğer ki bunu yapmazsan, ruhunu bedeninden çeker alırsın.” İşte, bunu deyip hemen gözden kaybolmuşlar. Aziz İgnatıy, uyanır uyanmaz geceleyin bu gördüklerini tefekkür etmeye koyulmuş. Episkopluğun hazinesi de altın ve gümüş ile doluymuş.

İgnatıy, Knez’i çağırmış ve ona şöyle demiş: “Ne yapmak gerek, bilmiyorum. Petro ve Pavel aynı ikonalarındaki halleriyle göründüler bana, pek ürkütücü idi ve bana onların adını taşıyan bir kilise inşa etmemi istediler. Ama nereye ve nasıl inşa edeceğimi hiç bilmiyorum!” Knez ise şöyle mukabelede bulunmuş: “Görüyorum ki efendim siz, büyük bir karmaşa içerisindesiniz.”

Episkopun evinde konuştukları esnada Knez, Meryem Ana Kilisesi’nden episkopun evine gidiyor olmaktadır Petro’yu görmüş. Getirdiği ikonanın saçtığı ışık ateşten daha parlakmış, kiliseden daha yükseklerle ulaşıyormuş. Bunu gören Knez dehşete düşmüş ve şöyle haykırarak: “Aman Hazret bu ne tür bir alevdir?” Petro’nun bedeni onlara alevle kaplıymış gibi görünmüş ama bu alev başka hiçbir kimseye görünmemiş.

Petro sabahleyin şehre gitmiş, aziz havarilerin dedikleri üzere ikonaları teslim almış ve episkopun evine gelerek, Knez’in ve Hazret’in önlerine koyuvermiş. Yere secde ettikten sonra da şöyle demiş: “Hazret, İsa’nın havarileri Petro ve Pavel beni sana gönderdiler ve geçenlerde gölün kenarında uyuyakaldığım yerde bir kilise yapmanı sana

söylememi buyurdular, işte bu ikonalar da onların alametleridir. Bu keseleri ise bana verdiler, bunlar ile ne etmemi buyurursun?”

İbadet vaktine az zaman kalmıştı. Knez ve Hazret doğrulmuşlar ve sonra ikonalara yüz sürmelerine rağmen bunların nereden geldikleri hakkında bir bilgiye vakıf değillermiş. Şehirde bir ikona ustası yokmuş, Petro ise henüz pek genç ve Tatarlardan gelmiş idi. Sormuşlar ona “Kimden teslim aldın bu ikonaları?” Petro ise hemen “Ben onları pazardan aldım, efendilerim.” diye cevaplamış. [Bu sözler üzerine] hazrete geceleyin görünenleri düşünmeye koyulmuşlar ki gördükleri bir bir cereyan ediyormuş. İçinde ayakta durdukları odada, ikonlar birden nurlanıvermişler ki bu nur aynı gün doğumu gibiymiş ve odada bulunan herkesi dehşete düşürmüştü.

İbadetini icra ettikten sonra Hazret İgnatıy, Aziz Meryem Ana'nın, Aziz Dimitriy'nin ve Aziz Nikola'nın ruhlarına dualar okumuş. Ve herkesten önce Hazret İgnatıy evvela Petro'yu kutsamış. Ona ikonaların bulunduğu arabaya geçmesini, diğerlerine ise Petro'nun uyuyakaldığı yere gitmelerini buyurmuş. Hazret, knez ve tüm şehir ahali ilahiler okuyarak Petro'nun uyuyakaldığı yere kadar ikonalara eşlik etmişler, Aziz Havarilerin ruhlarına dualar okumuşlar. Dua merasimi esnasında knez ve hazret göz yaşlarıyla ve mutluluk ile anmışlar Aziz Havariler Petro'nun ve Pavel'in adlarını, yerlerini yurtlarını onların [adlarını taşıyan] ibadethanelerine bağışlamışlar. Dualar edildikten sonra ahali, Knezin buyurması üzerine, şehirden getirilen şapeli ayağa kaldırmış ve etrafını çitle çevirmiş ve Petro ikonları oraya yerleştirdikten sonra da şehrin yolunu tutmuş.

Knez, atına bindiğinde şaka yollu Petro'ya şöyle demiş: “Hazret sana kilise inşa edecek ama ben toprak vermem! O zaman ne yapacaksın?”. Petro ise şöyle yanıtlamış: “[Ey] knez, Aziz Havarilerin buyruğu üzerine, satın alacağım senden bu toprağı, ona biçtiğin değer ne ise.” Knez, tabii olarak, episkopun evinde Petro'nun kesesini gördükten sonra şöyle düşünüyormuş: “Hazret, Aziz Havarilerin önünde, korkudan tabi senden çok bir şey almayacak.” Ve şöyle demiş kendi kendine: “Peki ya İlyas'a olduğu gibi, onun dediği gibi olursa? “Bir avuç un tükenmez, su dolu testi dolu kalır, sürahideki yağ azalmaz” ise? Ve Petro'ya şaka yollu yine şöyle demiş: “Petro, sana ne soracaktım, ikonalar için verdiğin gibi, benim toprağım için de dokuzunu gümüş, onuncusunu altın griven mi vereceksin? [Bana da] öyle mi ödeyeceksin?” Petro şöyle demiş: “Aziz havariler, Hazret bana nasıl buyurursa öyle yapmamı söylediler. [Önce] ona sorarım, efendim.” Ve gidip sormuş Hazret'e. Hazret ise, haçı eline aldıktan sonra Petro'yu kutsayıp şöyle demiş: “Oğul Petro, Efendimiz kendi ağzıyla şöyle demiştir: “Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyeniyi geri çevirmeyin.” Ve sen, oğul, ananın babanın zenginliğini [bağış etmekten] sakınmadın. Aynı yazdığı gibi [oldu]: “Sürahideki yağ azalmaz, bir avuç un tükenmez.” Oğul, Aziz Havarilerin dualarıyla senin soyun kutsanmış olacaktır, Kneze o ne kadar istiyorsa öde şimdi.” O esnada Petro, Hazret'in önünde secdeye varmış ve sözlerini iyice hazmettikten sonra Kneze yanaşıp şöyle demiş: “Knez, Aziz havariler ne arzulamış, sen ise ne buyurmuşsan öyle olacak.”

Ve knez, bir ölçüm ipiyle, göl başından kapılara dek, kapıların başından [arazinin bir] kenarına, o kenardan da tekrar gölün başına, koca arazinin ölçümünün yapılmasını buyurmuş. Petro ise şöyle demiş: “Knez, bu yerin [ebadımı] tespit etmek için Orda'da yaptıkları gibi hendek kazmalarını buyur!” Ve öyle yapmışlar, ikonalara eşlik eden o şehir ahali, hemen hendeği kazıvermişler ki bugüne dek ulaşmıştır o hendek. Petro ise suyun başından başlamış kesesindeki paraları bir bir çıkartarak [yürümeye], her dokuz gümüş

grivenden sonra onuncusu ise altın imiş. Sonrasında, artık Petro'nun [saydığı] paralarla at arabalarını da, şapeli getirdikleri yük arabasını da ağzına kadar doldurmuşlar, öyle ki atlar onları yerlerinden zorlukla hareket ettirebilmişler.

O toprağı on kez satın alacak kadar bol miktarda o altını ve gümüşü gördükten sonra, ki Petro'nun keseleri hâlâ dolu imiş, Knez ve Hazret “Bu olanlar nedir, Rabbim? [Umarız ki] bu olanlar bizim günahlarımız karşılığında vaki olmamışlardır! Adam, Yaradan'ın yüce lütfuna mazhar oldu. Ey Rabbim senin merhametinle, Aziz Havarilerin gücü kuvvetiyle şaşkına döndük.” diye içlerinden geçirmişler. Ve Petro'nun kapısının önüne, dua merasiminde hazır bulunan kimselerden bekçiler dikmişler ve Petro'nun at üzerinde gitmesine karar kılmışlar. Şehirde pek büyük bir coşku olmuş, Petro'yu büyük övgülerle onurlandırmışlar ve şahsına pek çok armağanlar sunmuşlar ve günlerce dualar okumuşlar, Yaradan'a ve onun havarilerine şahit oldukları mucizeleri için şükürler etmişler ve yoksul kimselere pek çok sadakalar vermişler, karınlarını da doyurmuşlar onların.

O mucizenin nasıl vaki olduğuna akıl erdiremeyen Petro, düşüncelere dalmış, sessizleşmiş, halvete çekilmiş. Hazret ve Knez ise, Petro'nun bir şeylere özlem duyduğunu görüp aralarında görüşüp şuna karar vermişler: “Eğer Han soyundan gelen bu genç Orda'ya geri dönerse, o zaman şehrimizin başına büyük belalar gelebilir.” Petro, boyca uzun imiş, güzel bir yüzü var imiş. Ona şöyle demişler: “Petro, seni evlendirmemizi ister misin?” Petro ise göz yaşları içerisinde, Kneze ve Hazrete şöyle cevap vermiş: “Ben, efendilerim, sizin dininizi sevdim ki atalarımın dinini bırakıp da tutuldum ona ve öyle geldim size. Yaradan ve siz ne arzu ederseniz öyle olsun.” O zamanlar Rostov'da hâlâ Ordalı soylular yaşıyor imişler. Knez, işte bu büyük soylulardan Petro'ya bir gelin için dönürlük etmiş. Hazret ise Petro'nun nikahını kıyıp, kilisesini inşa etmiş ve [inşasını tamam ettikten sonra da] Kutsal Havarilerin buyrukları üzerine kutsamış onu.

Knez, Petro'yu dinimiz üzere tutmak için bir eğlence törenine beraberinde götürmüş, göl kenarında kolunda atmacayla yaptığı avlarla gönlünü hoş etmiş onun. Ve bir ara Knez, şunu deyivermiş Petro'ya: “Yaradan'ın yüce lütfuna mazhar oldun ve şehrimizi de buna ortak ettin, [bunun karşılığında] nasıl yazılmış ise “Yaradan'ın verdiği tüm nimetlerin bedelini ödeyeceğim.” Petro, kabul buyur benden atalık toprağımızın bu küçük parçasını, [hem bak] bu gölün başında Aziz Havarilerin [adını taşıyan] kilisenin de tam karşısındadır. Sana tapu kağıda da yazacağım.” Petro ona şöyle cevap vermiş: “Bana, Knez, ne anam ne de babam toprak nasıl işlenir öğretmediler ve yine o dediğin kağıtlar ne için gerektir?” Knez ise şöyle demiş: “Petro, ben her bir şeyi olması gerektiği gibi yapacağım. Tapu kağıtları ise bak şunun için lazım: bizler ölüp gittikten sonra benim çocuklarım ve torunlarım, senin çocuklarının ve torunlarının elinden bu toprakları alamasınlar diye lazımlar.” O zaman Petro şöyle demiş: “Knez, Yaradan'ın arzusu ne ise öyle olsun!” Ve sonra Knez, Hazret'in de yanında bulunduğu bir esnada, göl boyundaki pek çok toprağa, suya, ormanlara iyelik hakkı veren tapu kağıtlarının yazılmasını buyurmuş ki bu kağıtlar bugüne dek ulaşmıştır. Başkaca, aldığı toprakların üzerindeki mülkleri de Petro'nun üzerine yazmışlar. İşte o zaman[dan sonra] Orda akın yapmaz olmuş, seneler seneler hep sükûnet ile geçmiş.

Petro'nun pek sakin ve uysal bir tabiatı var imiş ve hemen her şeye iyilikle yaklaşmak gibi bir terbiyeye sahipmiş. Ve Knez, Petro'yu öyle severmiş ki onsuz ziyafet sofrasına dahi oturmaz imiş ve [sonra] Hazret, Petro ile Knez'i kilisede kardeş ilan etmiş.

Ve artık Petro, Knez'in kardeşi diye anılır olmuş. Ve sonra Petro'nun varisleri olacak oğulları da olmuş.

Az zaman sonra Episkop İgnatıy Hazretleri Hakk'ın rahmetine kavuşup Cennet'teki Krallığa göçmüş. Toprağı bol olsun!

Hazret'ten az zaman sonra Knez de vefat etmiş. Ve sonra knezin çocukları Petro'yu, onun vefatına dek amca diye anmışlar. Ve, bu dünyada iç huzur içinde pek çok yıllar yaşayıp epey ileri yaşlarına varınca artık, keşişliğe girdikten sonra Petro da alem değiştirmiş. Her şeyden daha çok sevdiği Yaradan'a yürümüş. Onu, Aziz Petro ve Pavel'in adını taşıyan kilisenin yanındaki o uyuklaya kaldığı yere defnetmişler. Ve o zamandan sonra da işte bu manastır meydana gelmiş.

Önceki Knez'in torunları, Petro'yu da Petro'nun yapıp ettiği hayır hasenatı da unutup, çayırları ve kıyı kenar toprakları da Petro'nun çocuklarının elinden almaya başlamışlar. İşte o zaman Petro'nun oğlu Orda'ya gidip, Han'ın kardeşinin torunu olduğunu söylemiş. [Bunu duyan] amcası pek sevinmiş ve ihtimam göstererek kabul buyurmuş huzuruna, pek çok armağanlar vermiş ona ve bir de Hanlık elçisi vazifelendirmişler onun [işi] için. Han'ın elçisi Rostov'a gelmiş ve Petro'nun da evvelki Knez'in de tapu kağıtlarına baktıktan sonra, davalıları yargılamış. Ve evvelki Knez'in tapu kağıtlarına göre Petro'nun oğlunun topraklarının sınırlarını tespit ve tesis etmiş sonra da ona, evvelki knezin torunları yeni knezlerde de olan, Han'ın adına altın damgalı bir tapu kağıdı vermiş. Bu işi gördükten sonra da elçi gitmiş.

Ve yeni knezler hem kendi aralarında hem de kendi boyarları ile şöyle konuşurlarmış: “Bizim anamız-babamızın onun babası Petro'ya amca dediklerini duymuştuk. Dedemiz bizim, pek çok gümüş almış ondan ve kilisede kardeş olmuşlar. Her ne ise bir kere o Tatar soyundan, kemiği bizden değil, ondan bize akraba olur mu? [Elimizde] gümüşümüz [varsa] bizim, [bunlar bize] ne onlardan ne de bizim ana-babamızdan kaldı.” İşte böyle konuşmalar yapıyorlarmış aralarında, Kutsal Havarilerin mucizelerinin artık hatırlarında yeri yokmuş, atalarının besledikleri sevgiyi de unutmışlar. İşte bu halde pek çok yıllar yaşamışlar, Petro'nun çocuklarına kıskançlık besleyerek. Çünkü Petro'nun çocukları, Orda'da pek büyük bir ihtirama maliklermiş. Petro'nun oğlunun da oğulları ve kızları olmuş ve o da ileri bir yaşta Hakk'a yürümüş.

Petro'nun torunu, Yuriy, ana-babasının vasiyeti üzerine, Rostov Meryem Ana Kilisesi'ne daima gereken önemi göstermiş. Pek çok griven bağışlamış ve din adamlarına, ruhbanlara ve tüm kilise hizmetkarlarına ziyafetler vermiş. Yortularda hazır bulunup, Aziz Havariler Petro ve Pavel'i anarmış. Ve her yıl anasının babasının ve onların anasının babasının da ruhlarını anarmış.

Ve onların balıkçılarının tuttuğu balıklar, şehirdeki [diğer] balıkçılarınkinden daima daha fazla olurmuş. Petro'nun balıkçıları, deyim yerindeyse oyun oynarlarmış gibi, attığı ağları dopdolu geri toplarlarken, şehir balıkçıları takla da atsalar ağlarını neredeyse bomboş toplarlarmış.

Ve bir gün Knez'e varıp: “Knezimiz bizim, efendimiz, eğer Petro'nunkilerin balıkçıları balık avlamalarına bir son vermezler ise bizim Rostov Gölümüz bomboş [balıksız] kalacak. [Zira] son bir tanesine dek tüm balıkları onlar tutuyorlar.” diye şikayetçi olmuşlar. Sonrasında da eski Knez'in torununun çocukları gelip Yuriy'e şöyle demişler: “Duyduk ki çok eskiden, sizin dedeniz bizim dedelerimizden bu sizin

manastırınızın durduğu yer ve sınırları belirli bir de toprak için tapu almış, ama göl bizimdir. Göle dair bir tapunuz yoktur. [O sebeple] balıkçılarınız gölde daha balık avlamasınlar.” İşte böyle gerçek olmuş, “tapu kağıtları torunlarım anlaşmamızı ihlal edemesinler diye gerekli sana” diyen Petro’nun biraderi eski Knez’in vakti zamanındaki öngörüsü.

Bunları işittikten sonra ise Petro’nun torunu Yuriy, Orda’ya gitmiş ve kendisinin Han’ın kardeşinin torunu olduğunu dile getirmiş. Yuriy’nin amcası ise onu büyük ihtimam ile kabul etmiş, pek çok hediyeler ihsan eylemiş ve bir Hanlık elçisini onun için vazifelendirmiş. Rostov’a gelince o elçi, gölün kenarındaki Petro ve Pavel Manastırı’nda kalmış. Knezler, Hanlık elçisinden korkmuşlar [ki korktukları başına gelmiş], elçi Petro’nun torununu da onlarla beraber başlamış yargılamaya. Yuriy, tüm tapu kağıtlarını yıgmiş elçinin önüne ve elçi bu kağıtlara baktıktan sonra knezlere şöyle demiş: “Bu kağıtlar sahte midir? Göldeki su sizin midir ve onun altında da toprak yok mudur? Siz o topraktan suyu çekip alabilir misiniz?” Knezler şöyle cevaplamışlar: “Evet, efendim, bu kağıtlar sahte değildir. Suyun altında tabii toprak vardır. Bu göl bizim atadan kalma mülkümüzdür, efendim. Ve topraktan suyu [tabii olarak] ayıramayız, efendim.” Bunun üzerine Hanlık elçisi yargılabarcasına şöyle demiş: “Mademki topraktan suyu çekip ayıramazsınız, öyleyse nereden hareketle [gölü] kendinizin sayarsınız? Bu göl, yüce Yaradan tarafından herkesin faydası için yaratılmıştır.” Hanlık elçisi, yaptığı yargıda toprakta da suda da Petro’nun torunu Yuriy’nin lehine kararını şöyle beyan etmiş: “Toprak nasıl satın alınmışsa, [o esnada] onun üzerindeki su da [o satışa] dahildir.” Ve Yuriy’e Han’ın adına altın damgalı bir kağıt²⁵ verip oradan ayrılmış. Ve o Rostov Knezleri hiçbir kötülük de edememişler Yuriy’e. Ve böylece uzun yıllar sürecek huzurlu bir hayatı olmuş. [Onun soyundan gelenlerle] ana-babalarından âdet olduğu üzere Yaradan’ın adını ağızlarından hiç düşürmemişler, kederde olsun sevinçte olsun Aziz Havarileri, onların mucizelerini daima anmışlar ve her yıl analarının babalarının ruhları için sadakalar dağıtırken hep eli açık olmuşlar.

Ve zaman gelmiş, Petro’nun torunun oğlu – Yuriy oğlu İgnat büyümüş, yetişmiş. Onun vakti zamanında ise şu olmuş:

Ahmıl, Rus yurduna gelmiş ve Yaroslavl’ı yakıp beraberindeki tüm kuvvetleriyle Rostov’un üzerine yürümüş, bütün memleket dehşet içerisindeymiş, Rostov knezleri ve dahi Hazret Prohor bile kaçmışlar. İgnat ise Hazret’e yetişip hemen davranmış kılıcına ve şöyle demiş ona: “Eğer benimle şimdi gelmezsen Ahmıl’ı karşılamaya, o zaman kendi ellerimle saplarım sana bu kılıcı. Bunlar bizim kabilemizdir, orada onların aralarında akrabalarım var benim.” Ve Hazret, onun dediklerine kani olarak, tüm din adamlarıyla cüppelerine bürünmüşler bir haç ve bir alem alıp yanlarına, Ahmıl’ı karşılamaya yürümüşler. Bu yürüyen haç alayının önünde ise İgnat şehir ahaliyle yol alıyormuş

²⁵ A. P. Grigoryev, Moğol Kağanı Güyük’ün dahi 1246’da Papa IV. İnnocentius’a yazdığı mektubunda kırmızı damga kullandığını ifade eder. Arkadiy Pavloviç Grigoryev, *Mongolskaya Diplomatika XIII-XV vv. (Çingizidskiye jalovannıye gramoti)*, iz-vo. Leningradskogo Universitata, Leningrad 1978. s. 17-18. Rus knezlerine verilen yarlıklarda da altın renkli damga taşıyan bir örnek zikretmez. Fakat Grigoryev’in başvurduğumuz bu eseri, Moğol diplomatik evrakının dil yani iç özelliklerini tetkik eden bir çalışmadır. Bu sebeple fiziki hususiyetlerine dair malumat son derece kısıtlıdır. Özyetgin ise Altın Orda yarlıklarının resmiyet kazanması için kırmızının yanında bazen altın renginde de damgalandıklarına işaret eder. Kimi örneklerde ise altın renginde yazılan satırlarla içeriğe özel vurgu yapılmak istendiğini ifade eder. Bkz. Ayşe Melek Özyetgin, *Orta Zaman Türk Dili ve Kültürü Üzerine İncelemeler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2005. s. 23-25.

ellerinde, gönlünü hoş etmek için muhatabının, avcı kuşlardan, kürklerden ve çeşit çeşit içkilerden müteşekkil hediyeler ile. Gölün kenarındaki düzlüğün kenarında durmuş ve Han soyundan geldiğini dile getirip, Ahmıl'ın önünde dizlerini kırmış ve şöyle demiş: “Efendim, dedemizin satın aldığı, içinde mucizelerin peyda olduğu bu köy, senin ve Han'ındır, efendim.”

Korkunç Tatar ordusunu görmek dehşet verici imiş. Ve Ahmıl şöyle demiş: “Sen bana Han'a verilecek armağanlar sunuyorsun ama bu elinde alem, üstünde beyaz cüppeler giyen kimseler de kim oluyor, bizle vuruşmak mı istiyorlar?” İgnat ise şöyle cevaplamış: “Onlar sen ve Han için Tanrı'ya dualar edenlerdir, seni kutsamak için geldiler, taşıdıkları ise Hristiyan adetlerine göre inanılan, Tanrıların resimleridir.”

O esnada Yaroslavl civarlarında olan Ahmıl'ın oğlunu ise ağır bir eleme düşmüş halde bir arabanın üzerinde getirmişler. Ve Ahmıl, Hazret'in onu kutsaması için oğlunu yanına getirmelerini buyurmuş. Ve Hazret Prohor, suyu kutsayıp içmesi için ona verdikten sonra, haçını doğrultup [tekrar] kutsamış. Ve oğlu hemen iyileşivermiş. Ahmıl ise oğlunun sağlığına kavuştuğunu gördükten sonra atından inmiş, haçların önünde dikilmiş, ellerini göğe doğru kaldırarak şöyle demiş: “Benim buraya gelmeme vesile olan Yüce Yaradan'a şükürler olsun. Piskopos Prohor Efendi, sen doğru yolda yürüyenlerdensin ki senin duan oğlumu ayağa kaldırdı. Sen ise İgnat, kutsanmış bir kimsesin ki hem kendi insanlarını kurtardın hem de şehrini. [Aynı] Han kemiğindeniz, aynı kabiledeniz, eğer burada sana karşı işlenecek herhangi bir yanlış olursa, bize gelmekten geri durma.” Ahmıl, kırk altın griven alıp Hazret'e vermiş, beraberindeki din adamlarına ise otuz griven verip, İgnat'ın [getirdiği] hediyeleri kabul etmiş, ve öpmüş onu ve Hazret'e ise başını eğerek selam verdikten sonra atına binmiş ve gerisin geriye yurduna gitmiş. İgnat ise Ahmıl'ı yolculadıktan sonra Hazret ve şehir ahalisiyle şehre dönmüş, herkes pek sevinmiş ve dualar okuduktan sonra Yaradan'a şükürler etmişler.

Tanrı'm, kadim atalarımızın yapıp ettiklerini yazan ve de okuyanlara teselli ver, onlara bu dünyadaki ve öte dünyadaki hayatlarında huzur ver; Petro'nun bütün soyuna ise sıhhat ve uzun ömürler nasip eyle. Sevinçleri hiç azalmasın, kederden irak olsunlar ve ebedi hatıraları dünyanın sonuna dek diri kalsın.

Şan, şeref, iktidar ve ibadet Rabbimiz İsa Mesih'edir; şimdi, daima ve ebediyete dek. Âmin.

Kaynakça

Letopis' po Lavrentievskomu Spisku, Arheografiçeskaya Komissiya, Sankt-Peterburg 1872.

Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey Tom XXXVII (Üstyug ve Vologda Kronikleri), Nauka, Leningrad 1982.

Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey Tom I (Lavrentievskaya i Troitskaya Letopisi), Tipografiya Eduarda Pratsa, Sankt-Peterburg 1846.

Dimitriyev, Lev Aleksandroviç, “Povest' o Petre, tsareviçe ordınskom” *Biblioteka Leteraturı Drevney Rusi RAN İRLİ* Tom 9, edited by Lihaçev D. S., Dimitriyev L. A., Alekseyev A.A., Ponırko N. V., Nauka, Sankt-Peterburg 2006, s. 86-96.

- Egorov, Vadim Leonidoviç, *Altın Orda'nın Tarihî Coğrafyası (XIII-XIV. asırlar)*, Çev. Alihan Büyükçolak, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2022.
- Grigoryev, Arkadiy Pavloviç, *Mongolskaya Diplomatika XIII-XV vv. (Çingizidskiye Jalovanniye Gramoti)*, iz-vo. Leningradskogo Universiteta, Leningrad 1978.
- Gorskiy, Anton Anatol'yeviç, "Povest' ob ubiyenii Batıya i russkaya literatura 70-h gg. XV veka" *Srednevekovaya Rus' Vıpusk 3*. Moskva 2001. s. 191-221.
- Horoşev, Aleksandr Stepanoviç, *Politiçeskaya İstoriya Russkoy Kanonizatsii (XI-XVI vv)*. İzd. Moskovskogo Universiteta, Moskva 1986.
- Klyuçevskiy, Vasiliy Osipoviç, *Drevnerusskiye Jitiya Svyatıh Kak İstoriçeskiy İstoçnik*, izdaniye K. Soldatenkova, Moskva 1871.
- Mayarov, Aleksandr Vyaçeslavoviç, "Papa Iv. İnnokent'in Altınorda Hanı Sartak'a Gönderdiği Mektup (Metin, Tercüme, Yorum)", Çev. Alihan Büyükçolak, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), Aralık 2021. s. 77-91.
- Mel'nik, Aleksandr Gavriloviç, "Bogomol'ya Tsarya İvana Groznogo" *Soobsheniya Rostovskogo Muzeya*, Vıpusk XXIII. Rostov 2018 s. 61-79.
- Mıskov, Yevgeniy Pavloviç, *Politiçeskaya İstoriya Zolotoy Ordı (1236-1313)*, İz-vo. Volgogradskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Volgograd 2003.
- Özcan, Altay Tayfun, "Sartak Han" *Tarihin ve Tarihinin İzinden: Kazım Yaşar Kopraman Armağanı*, ed. Altan Çetin, TKAE yay., Ankara 2014. 171-190.
- _____, *Rus-Moğol İlişkileri (1223-1341)*, TTK, Ankara 2017.
- Özyetgin, Ayşe Melek, *Orta Zaman Türk Dili ve Kültürü Üzerine İncelemeler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2005.
- Skripil', Mihail Osipoviç, "Povest' o Petre, tsareviçe Ordınskom" *İstoriya Russkoy Literaturı*, T. 10, Akademiya Nauk SSSR, Moskva 1945. s. 350-357.
- Sabitov, Jaksılık Muratoviç, "Politiçeskaya İstoriya Ulusa Cuci v 1256-1263 godah" *Zolotoordınskoye Obozreniye* No.2. 2015 s. 51-64.
- Serebryanskiy, Nikolay İl'iç, *Drevnerusskiye Knyajeskiye Jitiya*, Moskva 1915.
- Ştaden Genrih, *O Moskve İvana Groznogo Zapiski Nemtsa Oprıçnika*, Moskva 1925.
- Zaytsev, İl'ya Vladimiroviç, "Nadgrobiye Hudaykula (Petra) v Moskovskom Kremle" *Arheologiya Yevraziyskih Stepey* № 6 2017. s. 196-200.